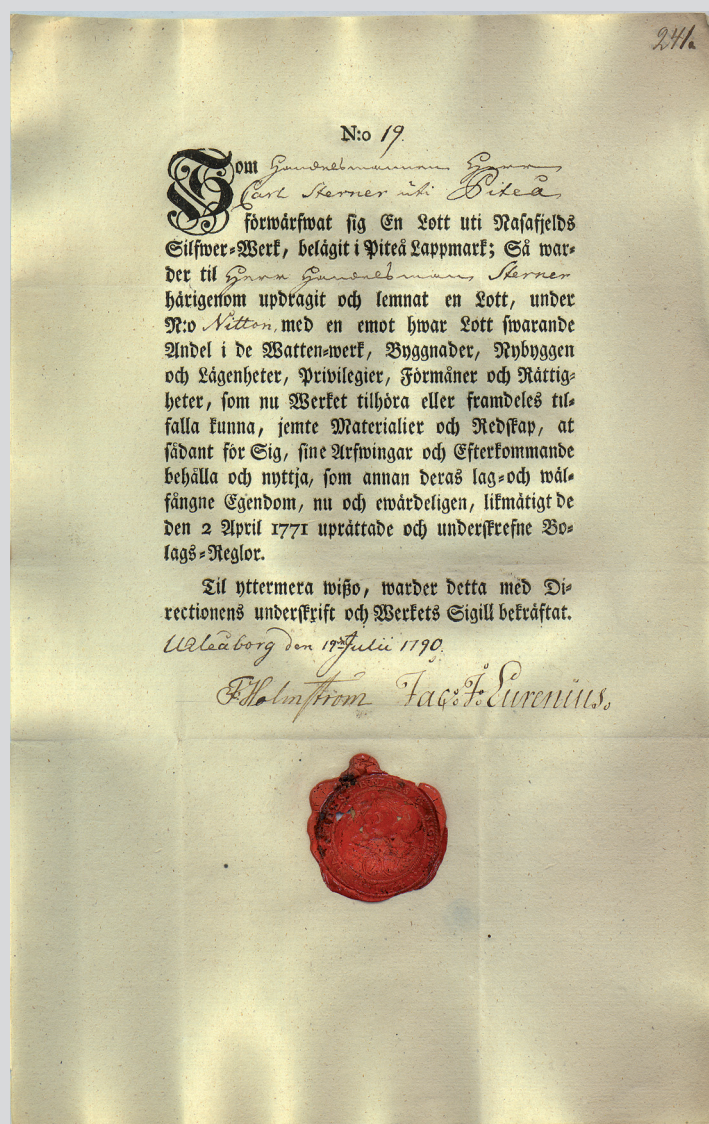
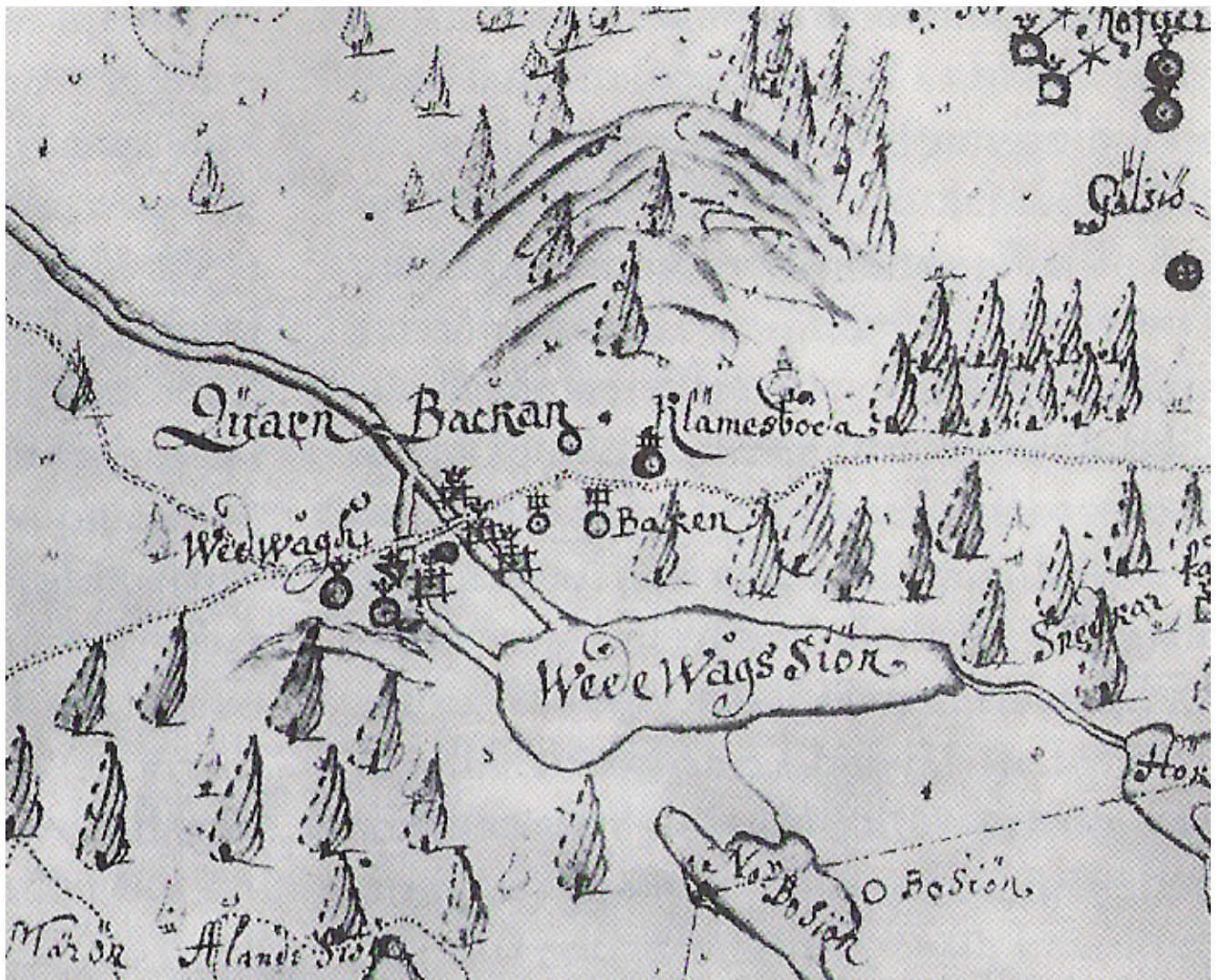

Några svenska aktiebolag under 1700-talet

Av fil dr John Örtengren

Wedevåg och Kvarnbacka, G Thorings karta 1688 över Linde bergslag

Några svenska aktiebolag under 1700-talet

Tjärhandelskompaniet 1648

Redan år 1633 inrättades ett privat becksjuderi på Beckholmen (därav namnet). Där kokades tjära till beck som var en åtråvärd vara i det varvs täta Stockholm. Råvaran till tjära är kådrik ved som genom torrdestillering, dvs förbränning med begränsad lufttillförsel, gör att veden inte brinner upp utan i stället bildar kol med tjära som biprodukt.

I mitten av 1600-talet donerade drottning Kristina ön Beckholmen till Stockholms stad. Ungefär samtidigt, närmare bestämt år 1648, bildades Norrländska Tjärhandelskompaniet som fick oktroj samma år på den svenska tjärhandeln. Verksamheten på ön övergick då från tjärkokning till kvalitetssortering och lagring av tjära.

På den tiden var tjärproduktionen ett viktigt näringsfång, speciellt för de norrländska och finländska kustborna, men samtidigt också en av Sveriges viktigaste exportvaror.

På 1700-talet var *'Stockholm tar'* ett begrepp i utländsk sjöfartspress.

Tjärhandelskompaniets monopol upphörde när oktrojen gick ut 1717. Då upplöstes bolaget, men den kvarvarande verksamheten övertogs av bröderna *Abraham och Carlos Grill* som tillsammans med *Johan Petersen* hade bildat det handelshus som under Abrahams son *Claes Grill* skulle bli ett av landets främsta handelshus med stora engagemang i bl a Svenska Ostindiska Compagniet och varvet Terra Nova på Djurgården. Merparten av tjäran hade hämtats från Finland, men när Sverige 1809 förlorade Finland till Ryssland var tjärverksamheten blygsam. Den trängdes successivt bort av industriellt framställda oljor, färger och lacker som fysisk barriär mot fuktangrepp av träet.

Saltsjudericompagniet 1717

Detta kompani bildades den 26 juni 1717 med ett kapital på 200.000 Mark silvermynt i form av lika många lotter på 1 Mark vardera.

Kompaniet beredde koksalt genom indunstning av havsvatten i öppna pannor och rening av råsalt genom upprepad lösning och omkristallisation.

Inget bevarat aktiebrev är känt.

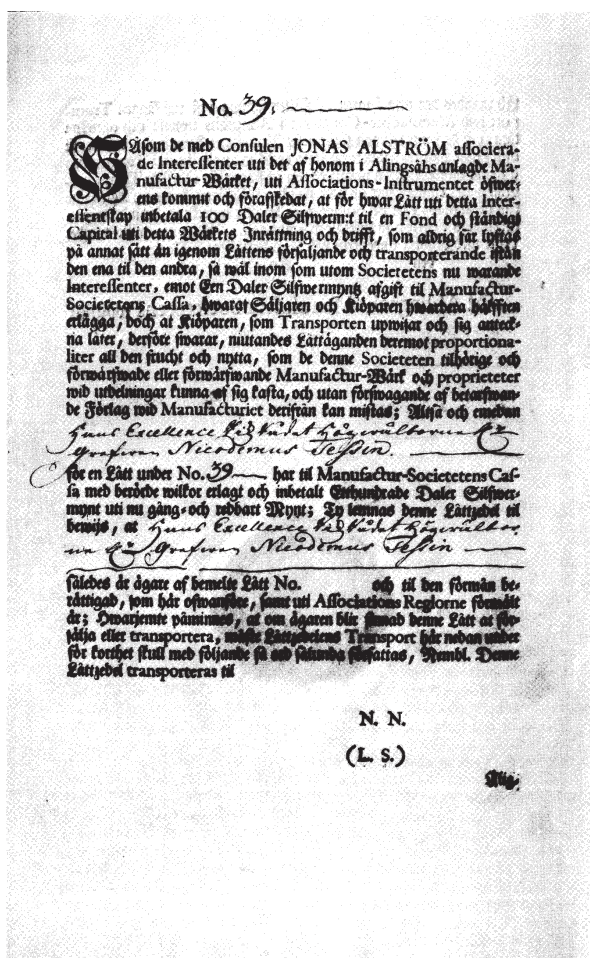
Wedewog och Qvarnbacka Jern- och Ståhl Compagni 1723

Wedevåg, beläget 8 km söder om Lindesberg i Västmanland, uppges redan år 1345 som osmundhytta ägd av *Magnus Eriksson*. Själva bruket grundades 1545 av *Gustav Vasa* vid östra fallet av Arbogaåns biflöde Fröviån för vapentillverkning och benämndes ursprungligen ”Kronohammaren Kvarnbacka”. År 1548 grundades syster bruket Stensta, också av *Gustav Vasa*.

Under 1700-talet utvecklades bruket till landets största järn- och stålmanufakturverk. I början av 1720-talet omfattade produktionen över 200 olika artiklar. När man 1726 gav ut en tryckt prislista var man pionjär om detta. Herrgården uppfördes 1794 och tillbyggdes 1900. En kvarvarande herrgårdsflygel har tills helt nyligen innehållit ett bruksmuseum som kommer att flyttas p g a att byggnaden bytt ägare.

Under 1600- och 1700-talen ägdes bruket av släkterna *De Geer*, *Ehrenpreuss*, *Hallencreutz*, *Cederborgh* och *Sparre*.

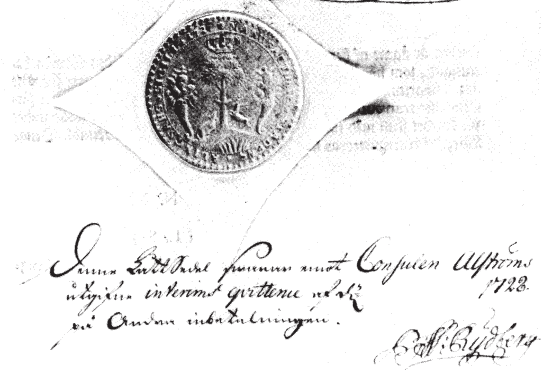
Fredrik I kallade bruket för "den svenska industrins moderverk". Idag heter företaget Wedevåg Tools med tillverkning och försäljning av verktyg för skärande bearbetning. Företaget räknas som landets äldsta existerande järnmanufaktur företag. Flera av de andra företag som finns i Wedevåg idag har sina rötter i det gamla bruket.

Ålågandes den nya ägaren af Lätten samma dess undfangen Transport mid Manufactur-Contoiret i Ahlinsåhs uprissa och anteckna lata, och derjemte erlägga förbenelte Transport-Penningar, och det så ofta denne Lätt transporteras istän en til en annan ägare; sommandes å amor händelse sidsa acquirenten at swara för alla siffa Transport-penningar, emedan för ån desse Reglor fullgjöras, ingen ny Lättägare kan årdännas, eller uti Societetens Böcker antecknas, mindre någon utdelning Portion få lyffta och emottaga. Til mera wisso warper detta med behörig underskift och Sigil bekräftat. Datum Ah-
lingså den 31 Decemb. Åo. 1728.

På Ahlinsåhs Manufactur Societetens wägnar

Gustafsson
Jonas Alström
Abraham
Patrik Alström

N. N.
(L. S.)

Ahlingsåhs Manufactur Werk 1724

Bolaget grundades 1724 av *Jonas Alström*, adlad Alströmer 1751, genom ett privilegium "att i Ahlinsåhs inrätta ett yllemanufaktur av allehanda slag". Med deltagande av Fredrik I och andra inflytelserika personer bildades en "manufaktur societet" som fick rikliga understöd ur den vid 1726-27 års riksdag grundade *Manufaktur fonden*.

1729 var arbetet i full gång i strump-, band- och klädesväverier, kattuntryckeri, tapetmakeri, färgeri, tobaksplantering, sockerraffinering m m. De första aktiebrev som ställdes ut den 31 december 1728 var på 100 daler silvermynt vardera.

1755 övertog sonen *Patrik Alströmer* ledningen av verket. 1760-61 års riksdag avbröt bolagets tillverkningspremier som inte förnyades. Tillverkningen minskade successivt. 1765 uppgick den till 250.000daler silvermynt men sjönk sedan till 17.000 riksdaler specie 1778. En eldsvåda 1779 fullbordade förödelser. Under några år därefter tillverkades filter och golvmattor.

Efter Patriks död 1804 drevs verket för barnens räkning några år, övertogs sedan av andra ägare och ledes ned för gott 1847.

Rörstrands bolag 1726

Den tyske porslinsmakaren *Johann Wolff* begärde 1725 privilegium på att i Stockholm tillverka porslin. *Rörstrands bolag* bildades året därpå och 1729 var fabriken igång men nu under ledning

av en annan tysk, C.C. Hunger. 1741 anförtroddes den tekniska och konstnärliga ledningen *Anders Fahlström*, vilket medförde ett uppsving för fabriken, vars produkter nu blev mera "svenska". 1753 övertog *Magnus Nordenstolpe* ledningen av bolaget som 1780 köpte *Mariebergs Porslinsfabrik*.

Under perioden 1782-1798 ägdes och leddes företaget av Magnus Nordenstolpe för att då övertas av Bengt Reinhold Geijer under vars ledning Rörstrand anskaffade fler ugnar. Lera importerade nu från England och antalet anställda i fabriken ökade liksom produktionsvolymen. Under hela 1700-talet utgjordes produktionen av fajans, huvudsakligen blå fajans.

1833 avled Geijer endast 43 år gammal, varefter Rörstrandsfabriken övertogs av C.G. Lindström som inom kort sålde den till Gustav Stråle. 1857 tillverkades den första "äktä" porslinsservisen som köptes av "Brännvinskungen" *L.O. Smith*. Det var dock först 1873 som företaget blev aktiebolag.

1874 grundar Rörstrand sin dotterfabrik Arabia i Finland. Det nuvarande bolaget bildades 1914, då man övertog rörelsen från den gamla fabriken i Stockholm sedan den hade likviderats 1912. Samtidigt utvidgas verksamheten genom inköp av *Göteborgs Porslinsfabrik*. I september 1925 drabbas fabriken av en storbrand som ledde tiol fabriken nedläggning året därpå. Den lönsamma delen av tillverkningen flyttades då till Göteborgs Porslinsfabrik som de närmaste åren balanserade på randen till konkurs. 1830 köps den konkursmässiga anläggningen i Göteborg av ägarna till *Lidköpings Porslinsfabrik*, *Ernst Wehtje* och *C.G. Herlitz*, varigenom de samtidigt blir ägare av Rörstrands Porslinsfabrik. 1936 flyttas all tillverkning från Göteborg till den nyanlagda fabriken i Lidköping.

1964 köps företaget av Uppsala Ekeby som effektiviserar verksamheten. Under åren 1975-2004 byter Rörstrand ägare många gånger; Arabia, Hackman och Wärtsilä turas om att äga fabriken som 2004 övertogs av Iittala som genast flyttade en stor del av tillverkningen till Ungern och Sri Lanka.

2005 läggs fabriken i Lidköping ned, varvid den kvarvarande produktionen flyttas till Höganäs. Idag finns bara kvar ett museum efter fabriken i Lidköping och en utställning med butiksförsäljning av den egna tillverkningen.

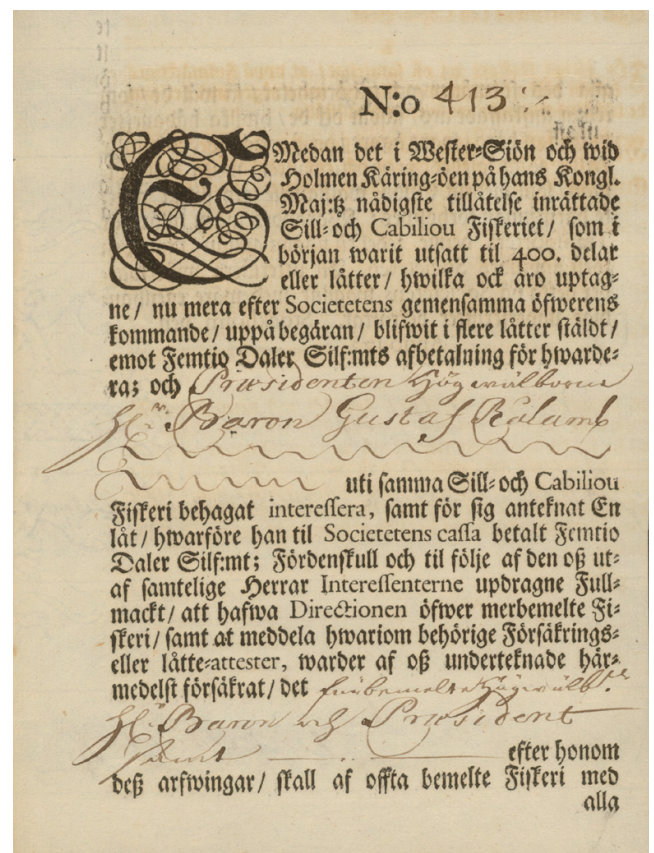
Sill- och Cabiliou Fiskeriet 1727

Bolagets hemvist är Käringsön som tillhör Orust kommun. Ortsnamnet innehåller ordet 'käring' som lär betyda 'vitmålat röse till ledning för sjöfarande'. Ortsnamnet har använts åtminstone sedan 1659, då kallat Kierlingöön.

Aktiebrevet undertecknades den 5 december 1727 av *J. Sandberg*, *G. Törneblad*, *Olof Leijonstedt*, *Johan Spatring*, *Herman Grevesmül*, *Carl Aspegren* och *Diedric Beckoff*. En av de första aktieägarna var baron *Gustaf Rålamb*, vars aktiebrev (med nr 413) idag finns bevarat i fyra exemplar i Rålambska arkivet på Kungl. Biblioteket i Stockholm.

Aktien i Sill- och Cabiliou Fiskeriet var troligen den första i landet som var belagd med hembud: "warandes ingen tillåtitt at transportera denne zedel til någon annan".

Antalet låtter var 440 å 50 daler silvermynt, vilket innebär ett aktiekapital på 22.000 daler SM.

Manufakturdiskontkontoret 1727

Företaget bildades 1727 som en fond vars ändamål var att understödja samhällsnyttiga fabriker. Det namnändrades 1737 till Manufakturfonden. 1766 underställdes fonden Kommerskollegium.

Fondens tillgångar användes jämte ett av riksdagen beviljat kreditiv till understöd av enskilda näringsidkare, dels genom diskonteringar på kortare tider, dels genom förlagslån.

1873 bestämdes att diskonteringarna skulle upphöra och att de återstående tillgångarna fr o m 1878 skulle ingå i Statskontorets förlagslånerörelse.

Hellsinge och Floors Intressentskap linnemanufactur societet 1731

År 1729 anlades Floors linnemanufaktur i Ranbo i Hälsingland. Två år senare bildades Floors

Intressentskap hade ett kapital på 30.000 daler, fördelat på 600 odelbara låtter ställda till viss man. Bolagets ändamål var att av inhemskt odlad lin tillverka lingarn. År 1741 omtalas låtter å 1/1000 i bolaget och en kungörelse om "de äldre låttsedlarnes dödande" året därpå.

Under hela 1700-talet och ett stycke in på 1800-talet var linodlingen i Hälsingland mycket stor; runt om i socknarna spanns lintråden som användes i Floor, där linet förädlades till textila produkter i olika utföranden och kvaliteter, allt från skinande vit damast till grov segelduk. Under en tid var Floor Sveriges tionde största manufaktur till antalet arbetare; som mest hade företaget 170 anställda. Därutöver var närmare 2000 personer – mestadels bondhustrur och soldatänkor – runt om i Hälsingland engagerade i att spinna och leverera råvaran.

År 1736 anställdes engelsmannen *Stephen Bennet* som direktör vid Floor. Han var en välutbildad manufakturist som studerat ämnet i England, Frankrike och Tyskland. Till Ranbo kom han via Alingsås där han hade arbetat för *Jonas Alströmer*.

Tack vare Bennets och damastvävarnas gedigna kunskaper vävdes redan omkring år 1740 damastduktyp av högsta kvalitet. Enorma mängder levererades till det svenska hovet, bl a Adolf Fredriks kröningsduktyg 1751. Vid färgeriet färgades en del av produktionen medan annat försågs med kattuntryck (kattun=bomull). Tillverkningen omfattade också halsdukar, tröjor, mössor och vantar.

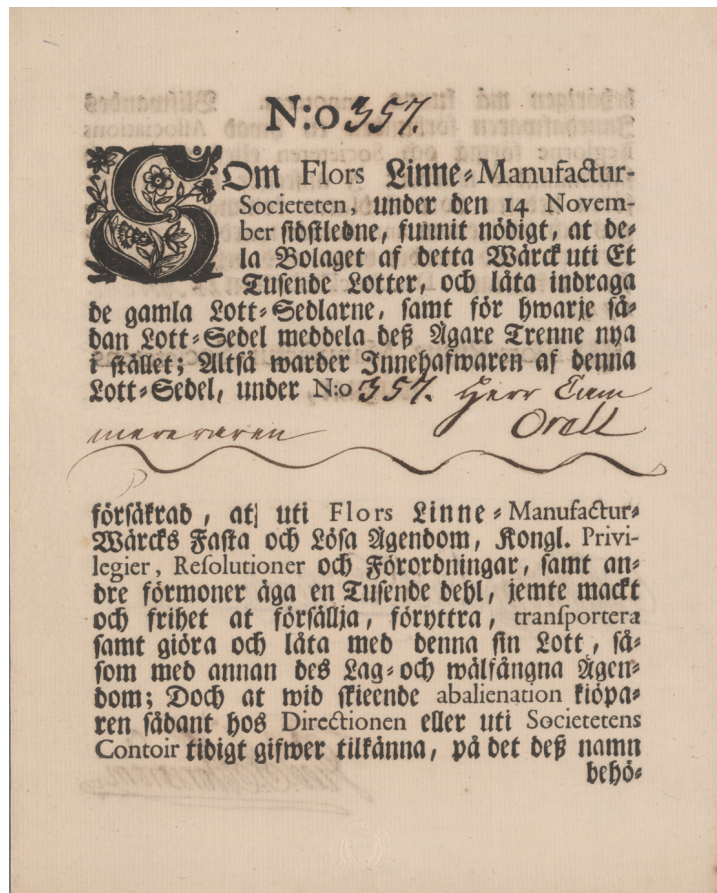
I början av 1760-talet upphörde statens understöd, vilket medförde att manufakturen gick i konkurs 1768. Därefter drevs den vidare i mindre skala. Den sista grova segelduken vävdes 1859 varefter all tillverkning i Floor upphörde. De handvävda tygerna kunde inte konkurrera med de maskintillverkade, billiga industriprodukterna.

Svenska Ostindiska Compagniet 1731

Bolaget fick sitt privilegium den 14 juni 1731 att under 15 år framåt med ensamrätt bedriva handel öster om Godahoppsudden. "Huvudmän" för denna första oktroj var Stockholmsköpmännen *Hindrich König* och *Frans Bedoire*, den naturaliserade skotten *Colin Campbell* samt fr o m 1733 göteborgaren *Niclas Sahlgren* som var bolagets egentlige upphovsman.

Det var första gången som ordet 'actie' förekom på ett svenskt aktiebrev.

Fartygslasten från Sverige var järn, stål och trävaror som byttes mot silvertackor i Cadiz på utresan

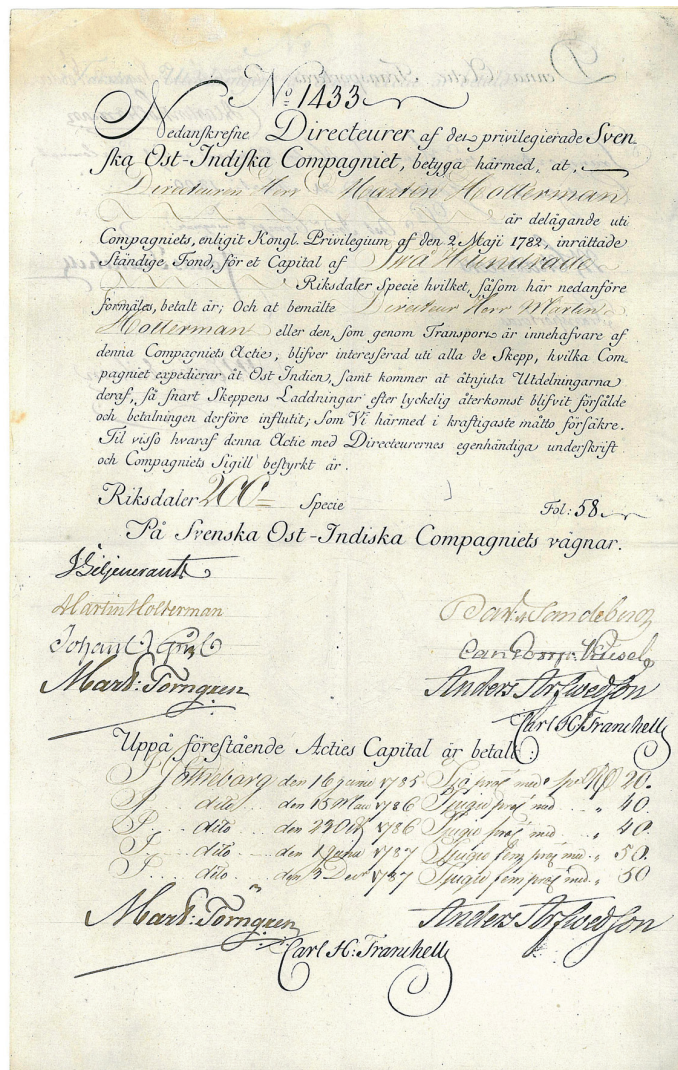
mot Fjärran Östern. Returlasten bestod av te, siden, porslin, kryddor m m. Resorna – inalles 132 – gick till Wampoa utanför Kanton, där kompaniet hade ett s k faktori. Huvudkontoret låg på Norra Hamngatan i Göteborg med ett ekipagekontor vid Klippans varv.

Under sin tillvaro fick kompaniet 5 oktroyer, de följande fyra på 20 år vardera. Resorna till Fjärran Östern företogs med 37 olika skepp, varav 20 var byggda vid svenska varv.

Enligt nationalekonomen Eli F. Heckscher var Svenska Ostindiska Compagniet "Sveriges framgångsrikaste företag genom tiderna". Mellan 1738 och 1783 svarade det för drygt en tredjedel av Sveriges totala export och tidvis var bolaget landets största arbetsgivare.

P g a Sveriges krig mot Danmark och Ryssland, extra skatter fr o m 1800 och förfallna räntebärande växlar i Kanton tvingades kompaniet att ställa in betalningarna den 27 juni 1808. Den 18 maj 1811 avkunnade rådhusrätten sin konkursdom.

Den som vill veta mera om det här företaget hänvisas till skriften Svenska Ostindiska Compagniet – en sannsaga, utgiven av föreningen 2009.

Bergs Sällskap 1739

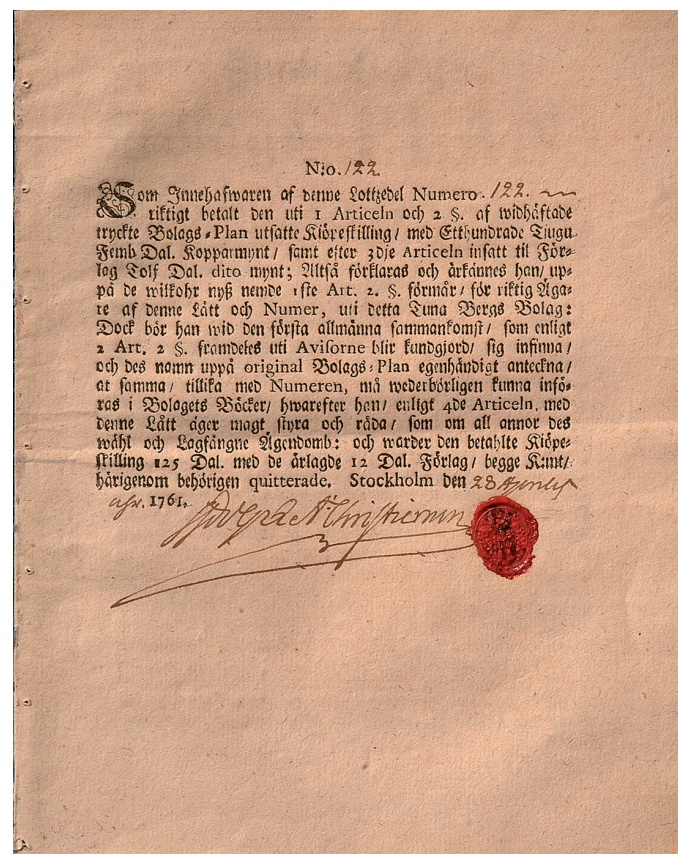
Den 1 oktober 1737 mottog Bergskollegium, en begäran om inrättande av ett bolag med ändamål att bryta ädla metaller – främst silver och koppar – i Sveriges södra provinser. Pådrivande i detta ärende vare mineralogen och assessorn i Bergskollegium Lars Benzelstierna, tillika bergsråd och direktör i Hällefors Silfververk fr o m 1737, ledamot av Vetenskapsakademien 1740 och landshövding 1747.

Bolaget bildades den 3 september 1739 med Lars Benzelstierna och Samuel Schültze som styrelseledamöter.

Ädelfors Bergvärk 1739

Redan 1581 gav Johan III Henrik Lejel några gods i Alseda och Ökna soknar i Småland för att bearbeta påträffade guldfynd. Någon gruvdrift kom inte till stånd då.

Men ett och ett halvt sekel senare – år 1738 – hittade en skogvaktare och en bonde guld på Germunderuds ägor. Prover togs och skickades till Bergskollegium för analys. Det visade sig att

guldhalten var så hög som 50 kg guld per ton malm. Mera guld hittades sedan av bergmästare *Anton Swab* på Övlandehults ägor.

Därför bildade den så kallade Ädelfors societeten 1739 ett aktiebolag med kronan som delägare. Det ekonomiska utbytet i Sveriges första guldgruva blev dock klen: bara 8 gram guld per ton malm. De privata intressenterna gav därför upp, varvid kronan blev ensam ägare av Ädelfors Bergvärk 1743. Bolagets glansperiod var åren 1770-1790 då man tillverkade de så kallade Ädelforsdukaterna, vilken tillverkning fortsatte ända fram till år 1801.

Bruket lades ned 1824 men företaget behölls av bl a tyska investerare fram till 1917 då det gick upp i Centralgruppens Emissionsaktiebolag.

När berg vittrar blir merparten lera men motståndskraftiga mineral som kvarts, guld och oxidmineral bildar grus och sand. Det vittrade materialet hamnar så småningom i dalgångarna mellan bergen där vattendrag tar hand om gruset, sorterar det och skickar det vidare ut mot havet. Om bergen är guldhaltiga, som de är runt Ädelfors, innehåller det vittrade gruset guldkorn. Genom Ädelfors rinner Emån vars grus i strandbankarna är guldförande. Därför har en ny guldnäring nyligen uppstått i Ädelfors, nämligen guldvaskning.

Swenska Levantiska Compagniet 1738

Den 20 februari 1738 fick bolaget privilegiet att under tio års tid driva rederirörelse med handel i Levanten och Medelhavets ostliga hamnar, Importen till Sverige bestod av russin, fikon, korinter, bomull, kaffe, m m. Exporten utgjordes huvudsakligen av järn, stål, virke och skinnvaror.

Bolagets huvudkontor fanns i Stockholm – till skillnad från t ex Sv. Ostindiska Compagniet, som hade sitt huvudsäte i Göteborg.

Trots att framgångarna uteblev, förnyades bolagets oktroj den 15 januari 1748 för ytterligare tio år. Men eftersom kompaniet på stora förluster upphörde med att skicka skepp till de levantiska hamnarna, löste rikets ständer tillbaka oktrojen i förtid 1756 för en ersättning av 85.521 daler kopparmynt vilket belopp uppgavs motsvara vad bolaget hade förlorat på verksamheten. Därefter frigavs handeln på Levanten.

Bolaget, i vars direction bl a ingick *Claes Grill*, utsände sammanlagt 14 fartygsexpeditioner till Smyrna (Izmir) i Turkiet under perioden 1738-1756..

Trollhätte Slussverk 1750

Den första person som tog upp frågan om ett slussverk vid Lilla Edet, Trollhättan och Vargön var Biskop *Hans Brask* som intresserade Gustav Vasa för saken, eftersom danskar och normmän försvårade Sveriges sjöfart med utlandet.

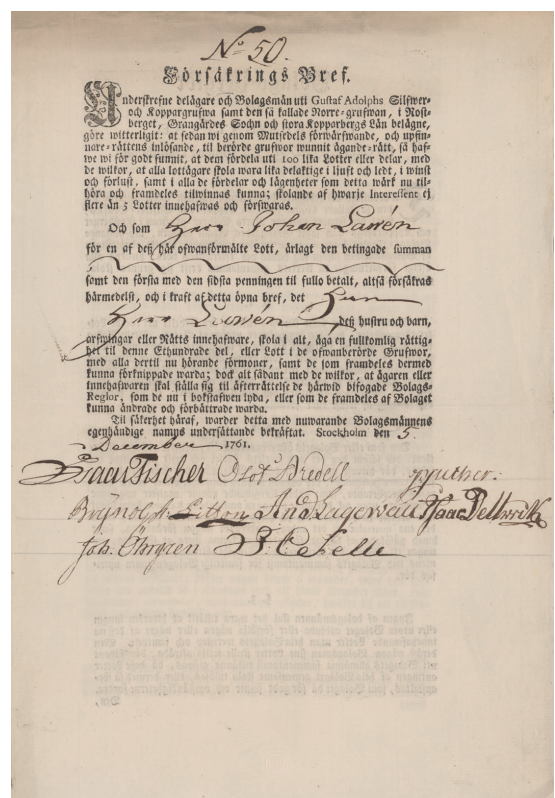
Ströms sluss blev färdig 1607, men det var först 1752 som arbetet med ”Karls grav” slutfördes. Genom den nybyggda slussen vid Brinkebergskulle kunde båtarna färdas mellan Vänern och Trollhättan.

Vid bolagets begynnelse 1750 bestod dess direktion bara av *Carl Gustav Tessin* och *Claes Ekeblad*.

Gustaf Adolfs Silver och koppargruva 1761

Bolagets affärsidé var att tillgodogöra sig den silverhaltiga blyglansen som förekom i Falu gruva. Bergskollegium hade 1760 föreskrivit att blymalmen skulle brytas och tillvaratas.

I bolaget inlemdes från starten 1761 den verksamhet som bedrevs i Norregruvan.

Genom ombildning till Gustaf den tredjes silfververk 1788 aktiverades bolaget. Aktiekapitalet fördelades på 100 lotter (aktier).

Oäkta Porcelains Fabrique 1762

Det här bolaget grundades på Hertonäs gård utanför Helsingfors – som då tillhörde Sverige – av *Gabriel von Spången*, sedermera överste vid Göteborgs artilleribrigad. Avsikten var att tillverka fajans- och kakelplattor. De tilltänkta produkterna finns avbildade på bolagets aktiebrev utställt i Stockholm den 15 juni 1762. Fabriken var i drift fram till 1845. Då – efter Sveriges förlust i 1808-1809 års krig – tillhörde den emellertid det ryska riket.

Cattuns Tryckeri 1763

Den 7 augusti 1761 erhöll bolaget privilegium att driva ett kattuntryckeri i Säter. De tryckta kattunerna som tillverkades av tunt bomullstyg ersatte de dyra sidentygerna. Kattunerna användes både till möbel- och väggbeklädnad.

Bolagets initiativtagare var *Olof N. Malmstein*, stadens borgmästare, häradshövdingen *Petter Dufva*, rådmannen *Olof Roman* och kassören *Johan Dufva*.

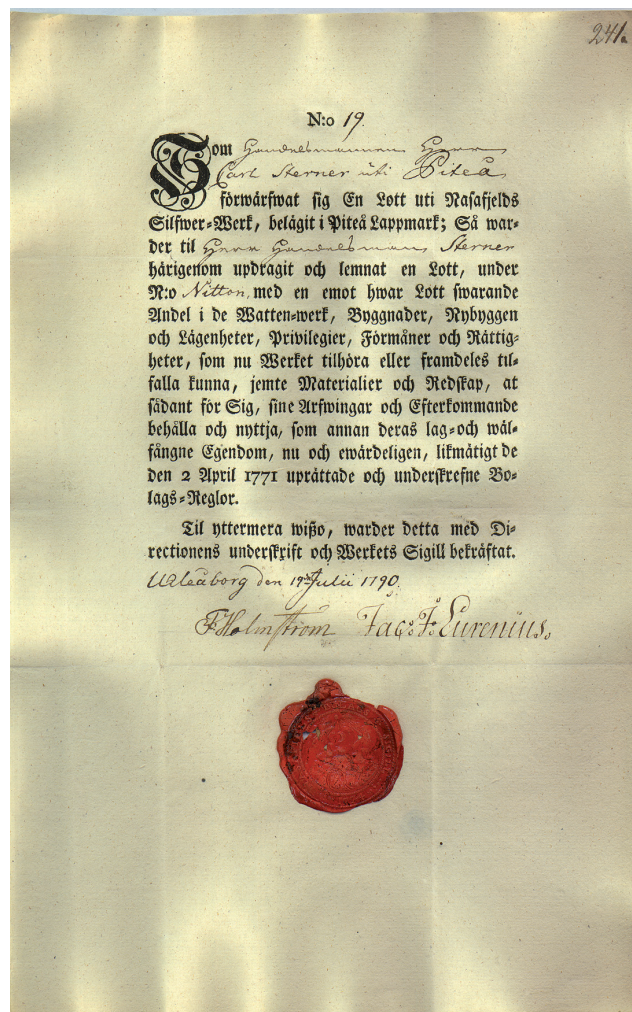
Bolaget hade 4 ”huvudlotter” som vardera kunde delas upp i 10 ”enkla lotter”. De första aktiebrevens ställdes ut den 15 november 1763. Varje aktiebrev undertecknades av alla fyra stiftarna. Bolaget hade fyra direktörer – nyss nämnda stiftare – som enligt stadgarna skulle sammanträda minst en gång i veckan för att behandla bolagets angelägenheter.

Nasafjells Silfwerwärk 1771

Förekomsten av silverrik malm upptäcktes 1634 av lappfogden *Per Olofsson* i Pite lappmark vid berget Nasafjäll nära den norska gränsen. Redan samma höst ägde provbrytning rum. Resultatet bedömdes som mycket lovande: blyglansen innehöll 0,136 – 0,178 % silver, vilket i ett internationellt perspektiv är en hög andel. Utvinning av silver och bly bedrevs under åren 1635-59, medan smältningen skedde i Silbojokk vid Sädväjvrre i Skellefteälven. Fr o m 1650 utarrenderades bruket till *Ægidius Otto* och *Per Olofsson* som avled 1655, varvid hans andel övertogs av sonen och senare av änkan. Gruvdriften upphörde 1635, när anläggningarna förstördes av danska soldater.

1769 kom driften igång igen på initiativ av landskamrerare *Nils Bergström*. Bolaget Nasafjells Silfwerwärk bildades i Piteå den 2 april 1771 med 100 lottägare. Den 17 februari 1774 fick bolaget bergsprivilegier. Enligt privilegiebrevet befriades bolaget från knektutskrivning och andra pålagor, dock med undantag av mantalspengar. I gengäld skulle bolaget vara behjälpligt med transporter och andra tjänster. Merparten av de nybyggen som fanns i Pite lappmark 1774 övertogs då av bruket.

Under somrarna 1774 och 1775 anlades en hytta med två smältugnar samt driv- och

kalcinationsugnar på en plats vid Laisälven som fick namnet Adolfström. De första smältförsöken med malm från Nasafjället gjordes på hösten 1775. Under det året bröts malm med gott resultat, men redan året därpå gick det sämre. Verksamheten ville aldrig lyfta utan intressenterna fick skjuta till ytterligare medel år efter år samtidigt som avkastningen uteblev.

1797 övertogs förvaltningen av notarien Fredrik Jonsson som dessvärre fick bruksfolket emot sig, varför många av de bofasta flyttade därifrån. Gruvbrytningen skedde fortsättningsvis i mycket liten skala under perioden 1797-1800. År 1801 flyttade Fredrik Jonsson från lappmarken och gick senare i personlig konkurs.

Under de närmast följande åren gjordes omfattande reparationer och ombyggnader av majoren Georg Bogislaus Staël von Holstein som emellertid blev alltmer skuldsatt och därför tvingades att lämna Adolfström 1810 för att aldrig återvända dit. Gruvdriften bedrevs sedan t o m 1810. År 1821 brann hela hyttanläggningen utom boningshusen ned. Grunderna från hyttan och smedjan finns idag kvar som minnesmärken.

Den totala produktionen uppgick under den första perioden till ungefär 970 kilo silver och 276 ton bly.

Diskontkompaniet i Stockholm 1771

Sveriges första diskontkompani bildades 1771 med understöd av offentliga medel. Bolagets egna kapital utgjordes av 24 tunnor guld. Aktiekapitalet uppgick till 7,2 milj daler kopparmynt fördelat på 7.200 aktier á 1.000 daler KM. Sitt privilegium fick bolaget 1773. År 1787 övertogs kompaniets rörelse av **Generaldiskontkontoret** som i praktiken var en statlig affärsbank.

För att utge riksgäldssedlar bildades 1789 ett särskilt diskontverk för diskontering av dessa sedlar. Diskontverket var samägt av staten och privata investerare.

Rätten att lämna diskontlån i riksgäldssedlar upphörde 1792, när **Riksgäldsdiskonten** inrättades med staten som ägare av 80 % och privatpersoner av 20 % av aktiekapitalet. Riksgäldsdiskonten upphörde 1892 i och med inrättandet av **Allmänna diskontverket**.

Intressant i sammanhanget är att aktiebrevens undertecknades av representanter för vart och ett av de fyra stånden.

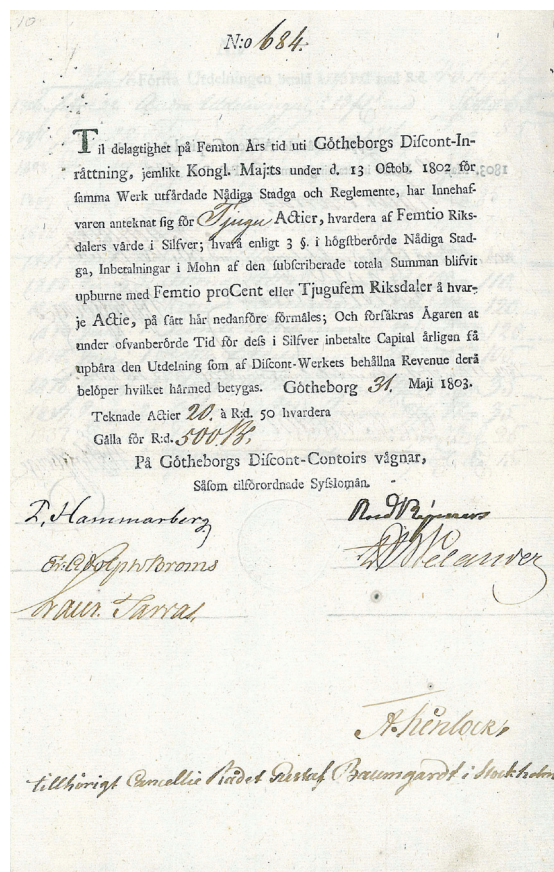
Diskontkontoret i Göteborg 1783

Bolaget fick sin oktroj 1783 utan statsunderstöd. Den gällde under 10 år fr o m den 1 januari 1784 men förnyades inte. Kapitalet var 135.400 riksdaler. Affärsidén var att ge ut räntebärande reverser och checkar utställda på diskontens tillgodohavanden i riksbanken.

1802 efterträddes dem av Göteborgs Discont Inrättning ägt till 2/3 av staten och 1/3 av privatpersoner. Aktierna var på 50 riksdaler och ställda på viss man. Bolaget hade rätt att diskontera Riksgäldskontorets sedlar. 1812 års ekonomiska kris drabbade Göteborgs Discont hårt men räddades av staten. Denna rättighet upphörde emellertid i Sverige år 1816. Året därpå avvecklades företaget utan förluster.

Strömsholms Sluss-Werk 1785

Strömsholms kanal är Sveriges äldsta industrikanal. Det var behovet av effektiva transportleder för malm, tackjärn och stångjärn från bruken i Bergslagen ned till Mälaren som föranledde kanalens tillkomst. Färdiga produkter från

bruken i och omkring Smedjebacken, Fagersta, Wirsbo, Ramnäs, Surahammar och Hallstahammar behövde fraktas till Västerås och Stockholm och vidare för export.

Kanalsträckningen mättes upp och karterades 1774 varefter ett förslag på en sådan kanal presenterades 1776 för Bergskollegiet av Johan Ulfström, som tidigare varit ansvarig för bl a ombyggnaden av Hjälmare kanal. Efter ett positivt beslut av Bergskollegiet bildades bolaget Strömsholms Slussverk 1776, varefter anläggningsarbetet påbörjades. Efter aktieteckning 1784 ställdes de första aktiebrev ut den 2 januari 1785. Kanalen invigdes 1787 av Gustav III som åkte öppen slup från sjön Barken till Hallstahammar med avbrott för fester vid bruken längs vägen. Helt klar blev kanalen först 1795.

P g a visst byggfusk fick den dock byggas om redan några år senare, varför bolaget 1799 ansökte om tillstånd att nyemittera aktier á nom. 160 rdr specie. Dessa litografiskt framställda aktier ställdes ut den 3 mars 1800.

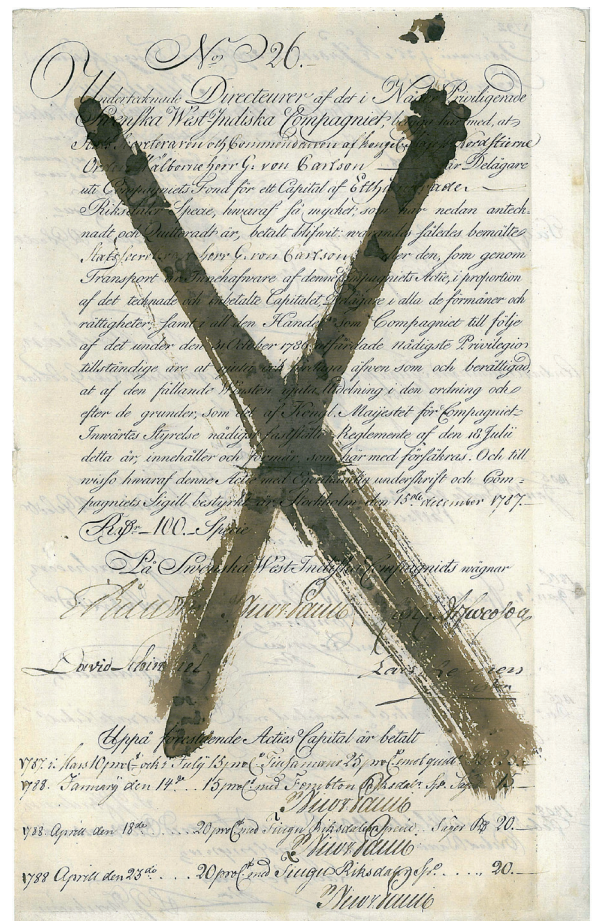
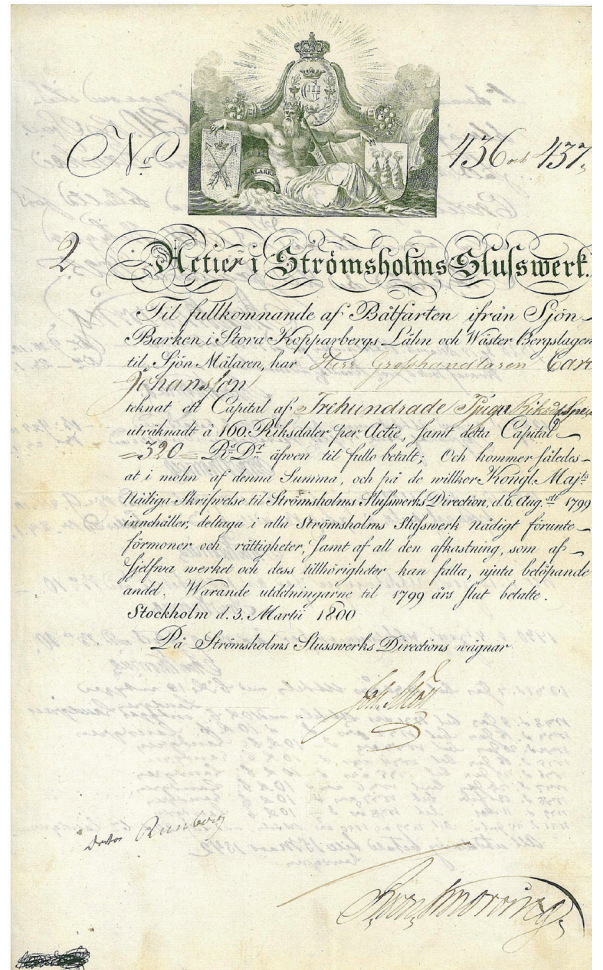
Med början 1842 renoverades kanalen under ledning av Johan Edström och senare också Johan af Kleen som breddade kanalen och fördjupade den samtidigt som tre helt nya slussar byggdes. 1846 ombildades bolaget till Strömsholms Nya Kanalaktiebolag. Återinvigning av kanalen skedde 1860. Nittio år senare – 1950 – böt bolaget namn till dagens namn som är Strömsholms Kanalaktiebolag. Sedan 1984 ägs kanalbolaget till 86 procent av Stiftelsen för främjande av trafiken på Strömsholms kanal. 1990 förklarades kanalen vara byggnadsminne.

Svenska West Indiska Compagniet 1787

Den västindiska ön S:t Barthélemy upptäcktes 1648 av fransmän och koloniserades en kort tid därefter av Frankrike. 1784 förvärvades ön av Gustav III mot en depå i Göteborg. På ön odlades då bomull, ananas, bananer och majs.

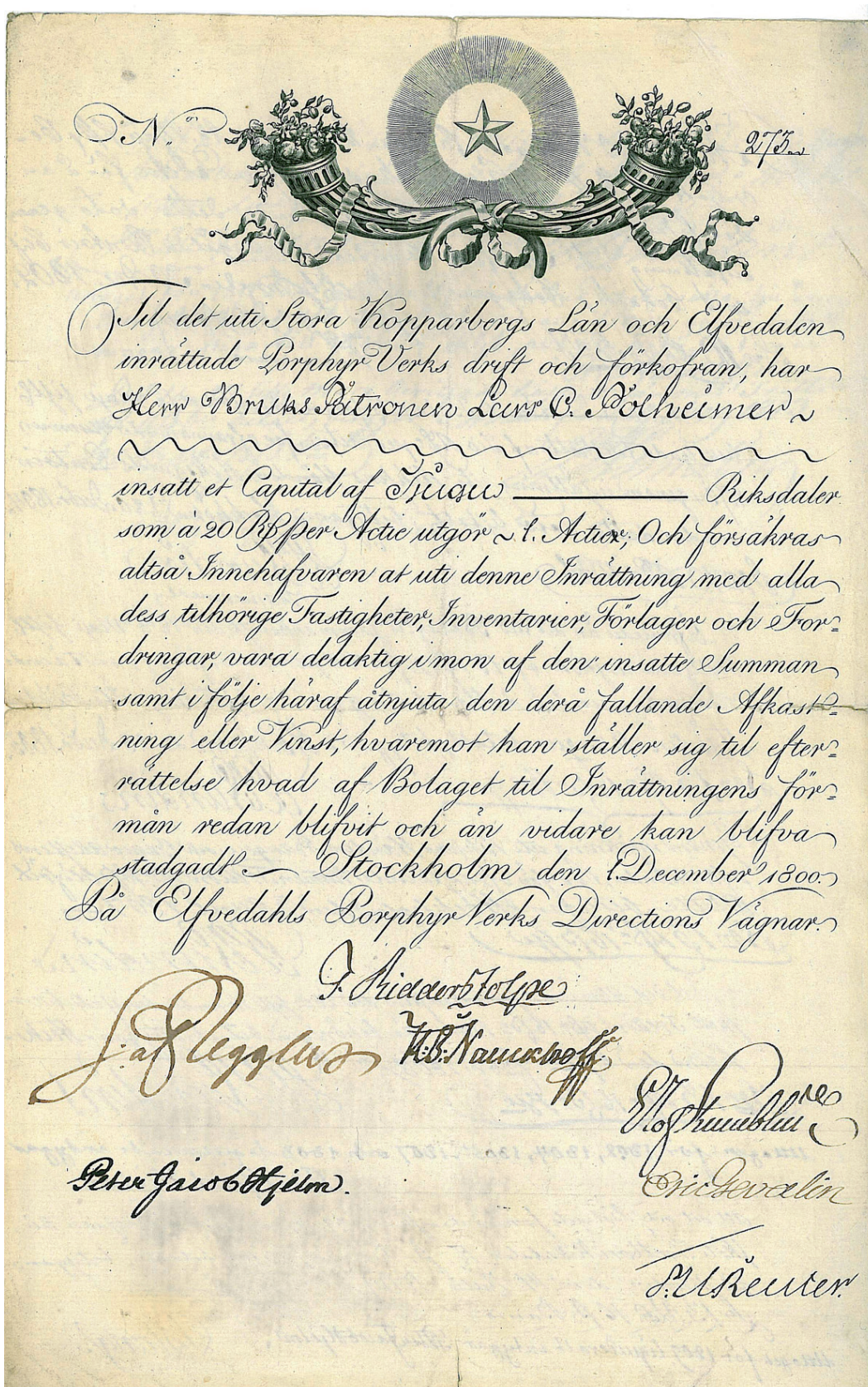
När Sverige 1784 erhållit ön S:t Barthélemy, föreslog stadssekreteraren Johan Liljecrantz kommerskollegium att ett aktiebolag skulle bildas med ändamål att bedriva handel i Västindien. Kompaniet fick rätten att uppbära den svenska statens inkomster mot skyldigheten att förbättra och underhålla hamnen i huvudstaden Gustavia, uppkallad efter Gustav III.

Privilegiet tilldelades bolaget den 31 oktober 1786 och gällde 15 år fram åt. Bolagets officiella start skedde dock först den 1 januari 1787. De första aktieteckarna var – förutom Liljecrants – Stockholmsgrosshandlarna Arfwedson, Schinkel och Pauli.

Den första expeditionen gick förlorad 1788 p g a kriget mot Ryssland. Men även fortsättningsvis blev kompaniets affärer aldrig vad man hade hoppats på – dels p g a flera fartygs kapningar, dels p g a förbud mot införsel av vissa varor, bl a kaffe.

Kompaniets privilegier upphävdes 1805 varefter intäkterna gick direkt till statskassan. Från mitten av 1820-talet förlorade ön sin betydelse som transitohamn när engelsmännen öppnade andra handelsvägar. Till slut (år 1878) såldes ön tillbaka till Frankrike för 320.000 Frcs vilket belopp avsattes för pensioner åt de på ön bosatta svenska ämbets- och tjänstemännen.

Elfvedals Porfyrverk 1788

Porfyr kallas den hårda bergart med större insprängda ljusa korn av kvarts eller fältspat som finns framföra allt i Älvdalen i Dalarna.

1788 grundade presidenten i Bergskollegium, Greve *Nils Adam Bielke* ett porfyrsliperi med namnet Elfvedals Porfyrverk som aktiebolag. Aktierna var på 5 riksdaler specie vardera. I Elfvedals Porfyrverk tillverkades praktpjäser som Rosendalsvasen och Karl XIV Johans sarkofag men också bruksföremål som mortlar, knivskaft m m.

1818 såldes bolaget till dåvarande kronprins Oskar. 1856 övertogs företaget av handlaren *E. G. Arborelius*. Efter en större b rand lades bolaget ned 1885.

Trollhätte Canal och Slusswärks Bolag 1794

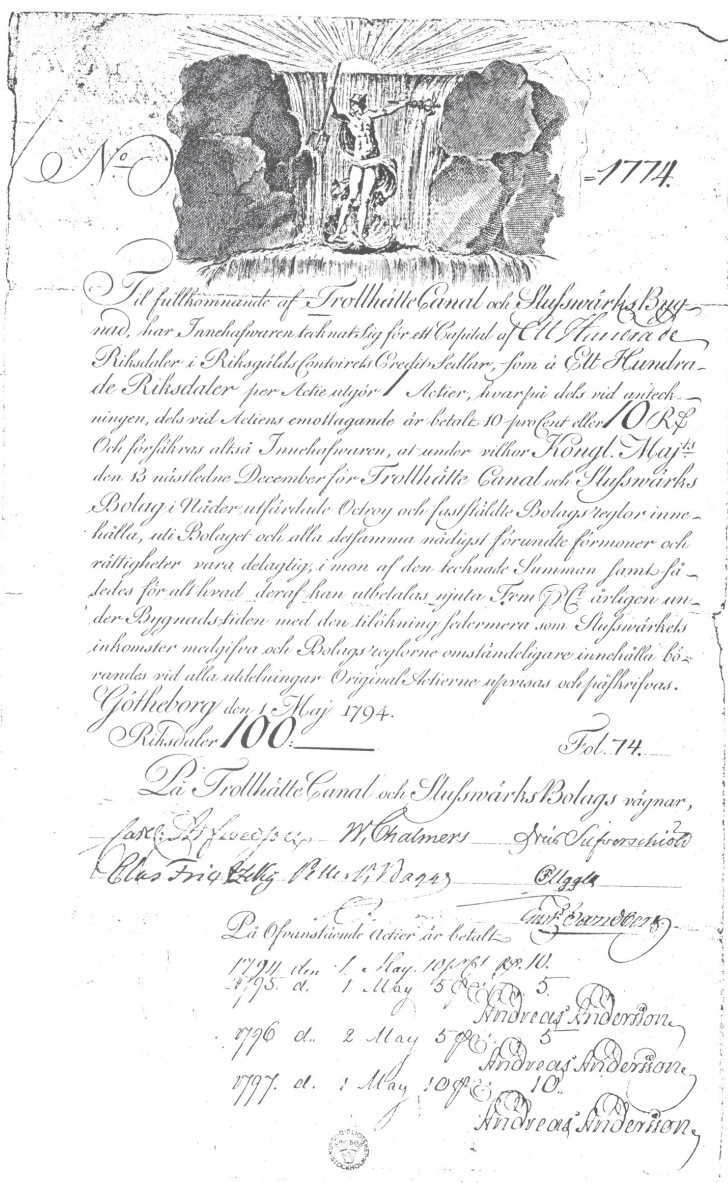
Efter flera misslyckade försök att göra hela vägen mellan västkusten och Vänern segelbar presenterade *Peter Bagge* och *William Chalmers* 1793 ett förslag till kanalled kring Trollhättan.

Bolaget bildades 1794 med Bagge och Chalmers i direktionen.- Dess legala hemvist var Göteborg. Aktiebrevens som löd på 100 riksdaler ställdes ut den 1 maj 1794. Fr o m 1798 ingick även *Baltzar von Platen* i bolagets styrelse.

Med hjälp av kanalbyggaren *Erik Nordewall* färdigställdes slussleden i Trollhättan på sex år för att invigas av Gustav IV Adolf i augusti 1800. Det innebar att fartyg kunde gå hela vägen från Vänersborg till Göteborg.

Sedan dess har farleden byggts om och utökats stegvis. De viktigaste nybyggnationerna gjordes 1844, då Göta Kanal öppnades och 1916 då de nuvarande slussarna togs i bruk. 1974 togs ytterligare ett viktigt steg, då Göta Älv och Vänern fördjupades och öppnades för vintersjöfart. Idag pågår trafiken året runt och är öppen för både handelsfartyg och fritidsbåtar.

Den 82 km långa Trollhätte Kanal med sex slussar förbinder tillsammans med Göta Älv Vänern med Kattegatt. På sträckan passeras 12 broar varav 3 är fasta. Nivåskillnaden är 44 meter som klaras av de sex slussarna – en vid Lilla Edet, fyra vid Trollhättan och en vid Brinkebergskulle. Vattendjupet i farleden är minst 6,3 meter och i slussarna minst 5,7 meter. Trots sin ålder är slussarna moderna till sin konstruktion. Exempelvis innebär dubbla bottnar att vattnet fördelas jämnt över hela slussen.

Lugnhamns Linne-Blekeri och Spin Skola 1797

Bolaget fick sin oktroj den 13 december 1793 med legal hemvist i Stockholm. Anläggningen låg i Eds kommun vid en vik i Mälaren norr om Stäket. Kapitalet utgjordes av 300 lotter på vardera 16 riksdaler varav en fjärdedel inbetalades kontant vid bolagets bildande. (Det tillät lagen på den tiden).

Aktiebrevens undertecknades den 31 mars 1798. Aktiebrevets vinjett är ett kopparstick som visar anläggningen med vådor av linne utlagda på marken och människor sysselsatta med att bearbeta det.

Bland aktiebrevets undertecknare fanns *Carl Johan Gyllenborg*, president i Vasa hovrätt, överstelöjtnant *Axel Cronhielm*, bankofullmäktig *Adam Stålhammar* och *Carl Gustaf Almqvist*, far till Jonas Love Almqvist.

Före blekeriets tillkomst hette Lugnhamn Klomsten efter det stora flyttbock som funnits på platsen sedan istiden. Idag finns en timrad byggnad med brutet tak, vad som en gång i tiden var linneblekeriets huvudbyggnad, Byggnaden ägs numer av Järfälla kommun och används idag som friluftsgård.

Stenkol Grufvan Konung Gustav IV Adolf 1797

Redan under 1600-talet bröts stenkol vid Höganäs. 1796 upptäcktes nya fyndigheter. Men dåvarande markägaren Erik Ruuth hade på sitt engagemang i kolbrytningen vid Boserup kommit på obestånd och kunde därför inte själv engagera sig i brytningen av de nya fyndigheterna.

Gruvan såldes därför med tillhörande privilegier på auktion till handelsmannen K. Bagge från Göteborg som tillsammans med Erik Ruuth och William Chalmers bildade Stenkols Grufvan Konung Gustav IV Adolf 1797.

1805 fick aktieägarna lova att skjuta till ytterligare kapital, varvid de tidigare aktiebrevens byttes ut mot nya aktiebrev vars vinjett är en mycket vacker akvatintgravyr av M.D. Heland (1765-1814).

Svenska Föreningen för Historiska Värdepapper

Föreningen grundades 1979. Alltsedan starten har föreningen sammanträtt regelbundet 3-4 gånger varje år. Med början den 22 mars 1980 har föreningen anordnat två auktioner per år, en på våren och en på hösten, normalt omfattande 150-250 poster per auktion. 64 auktioner har hållits hittills. Den 65:e äger rum den 12 maj 2012.

Föreningens stadgeenliga syfte är att ”stödja och främja samlandet av historiska värdepapper, främst gamla aktiebrev och obligationer, och att vidga kunskaperna om värdepapperens och företagens historia”.

Föreningen är öppen för såväl fysiska som juridiska (stödande) medlemmar. Medlemsavgiften är 200 kronor resp. 1500 kronor för fysiska resp. juridiska personer. Medlemskap i föreningen berättigar till deltagande (som säljare eller/och köpare) vid föreningens auktioner, närvaro vid av föreningen organiserade studiebesök samt medlemsbladet 'Historiska Värdepapper' som utkommer med fyra nummer per år, där vartannat nummer samtidigt är auktionskatalog.

**Svenska Föreningen för Historiska Värdepapper, Box 16 246, 103 25 Stockholm.
E-post: info@historiskavardepapper.se Hemsida: www.historiskavardepapper.se
Plusgiro 438 91 79-5. Bankgiro 709-5110.**

UTSIGT AF LUGNHAMNS LINNE-BLEKERI OCH SPINN SKOLA

N^o Actie.

För Lugnhamns Linne Blekeri och Spinn skola, som i Eds Socken, två och en half mil ifrån Stockholm, blifvit förmedelst Kongl. Maj:ts Nådige Resolution och tillståelse af et Interessentskap anlagt, och hvar till Fonden kommer at fördelas uti Lotter a 16 R:dr per Lott, på hvilken Summa förut eller till en början endast betalas en fjerdedel eller 4 R:dr per Lott.

Hvar och en af Herrar Interessenter komma härvid i åtnjutande af de Rättigheter och förmoner som i proportion af deras lotters antal eller insättningssumman hvarje Lottägare tillfalla han.

Herr

har på denne dags tagne Lott betall R:dr, som på Bolagets vägnar
 quitteras Stockholm den 179

N:o. 122

Som Innehafwaren af denne Lottzedel Numero. 122. *m*
riktigt betalt den uti 1 Articeln och 2 S. af widhåftade
tryckte Bolags Plan utsatte Köpessilling / med Etthundrade Tiugu.
Femb Dal. Kopparmynt / samt efter 3die Articeln insatt til För-
lag Tolf Dal. dito mynt; Alltså förklarad och årkännes han / up-
på de wilkohr nyss nemde 1ste Art. 2. S. förnär / för riktig Ågar-
re af denne Lätt och Numer, uti detta Luna Bergs Bolag:
Dock bör han wid den första allmänna sammankomst / som enligt
2 Art. 2 S. framdeles uti Avisorne blir kundgjord / sig infinna /
och des namn uppå original Bolags Plan egenhändig anteckna /
at samma / tillika med Numeren, må wederbörligen kunna infö-
ras i Bolagets Böcker / hwarefter han / enligt 4de Articeln, med
denne Lätt äger magt styra och råda / som om all annor des
wåhl och Lagfångne Ågendomb: och warder den betahlte Köpe-
silling 125 Dal. med de årlagde 12 Dal. Förslag / begge Runt-
härigenom behörigen quitterade. Stockholm den 28 April

apr. 1761.

Joh. Erik Christiern

